

Gör du rätt för dig, då är du välkommen!

LILLEMOR SAHLBERG

Ganska många gnosjöbor har kommit flyttandes långväga ifrån, åtskilliga har sitt ursprung i Vietnam. I Gnosjö har de många duktiga vietnameser på företagen säger Industriföreningens ordförande Erland Kold, själv invandrad från Danmark.

Gnosjö samhälle är inte så herrans stort till ytan och beskrivningen som ska leda till företaget Acello print är klar och tydlig. Förbi järnvägsstationen, till vänster ner under viadukten och sen rakt upp i industriområdet, förbi där de håller på och gräver...

En bra stund senare visar det sig att man måste komma från andra hållet för att överhuvud taget se skylten Acello print. Här vet folk ändå var Industriföreningens ordförande håller till. Utan skylt.

Gnosjö Industriförening »Gnosjöandan« är en ideell förening, som så mycket annat i denna del av det företagsamma Småland, som representerar företagandet i kommunen. Alla medlemmarna har sina företag att sköta också berättar Erland Kold.

– Gnosjö har varit väldigt populärt till och från, både media och andra företag vänder sig till oss. Det innebär att vi ibland måste prioritera väldigt hårt. Vi får många förfrågningar om att delta i olika arrangemang, där vi kanske borde vara med, men där vi måste säga nej. Det är annars stor risk att vi missköter andra plikter. Och i Gnosjö missköter man inte gärna sina plikter.

Industriföreningen är spindeln i företagsnätet. Här ingår omkring 210 enskilda företag, som tillsammans sysselsätter ca 3 700 personer. Föreningen ger i samarbete med kommunen medlemmarna information om konjunkturerna, tillgång till mark, samhällsservice, kommunala aktiviteter med mera. Man informerar om nya utbildningar och tekniska innovationer inom industrin. De ordnar träffar varje månad, samordnar mässdeltagande och tar emot besökare.

– Hit kommer många grupper som vill se hur vi arbetar. Se vad som är anledningen till att Gnosjö lyckas. Då öppnar vi våra företag...

Ekonomichefen i Acello Print, tillika fru Kold och även hon infödd danska, kommer in med en bok, Made in Gnosjö – ett samarbete som ger mer än bara framgång. På fyra språk. Man förstår att besökarna ofta kommer långväga från.

– Samtidigt finns ju Industriföreningen för att kommunen ska kunna nå oss på ett ordnat sätt, säger Erland Kold.

– Vi håller på och försöker förändra formen på Industriföreningen Vi vill bli mer offensiva, det finns mycket att göra. Och det innebär för det första att vi måste ha anställda. Kanske avlönade också, vilket vi inte är idag, som har som huvuduppgift att representera Industriföreningen. Och som kan avsätta tid, inte bara när det kommer påverkningar utifrån utan också kan engagera sig av egen kraft utåt. Utbildningsfrågorna är till exempel viktiga. Vi är oerhört hårt klämda när det gäller arbetskraft. Det finns en massa saker, som vi skulle kunna göra, som vi inte gör nu.

Invandrare av en slump

Erland Kold beklagar sin danska brytning.

– Jag var för gammal när jag kom hit.

Född och uppvuxen i ett skyltföretag i Ålborg i Danmark, som hans far startade i en liten källare 1954, kom han hit av en slump för sexton år sen. Företaget hade en konkurrent i Gnosjö och när denne gick i konkurs, så köpte de upp konkursboet.

– Min pappa, min bror och jag flög tillsammans med en oerhört flygrädd advokat... Vi hyrde ett litet plan och landade i Anderstorp av alla ställen. Vi skulle egentligen köpa företaget, slakta det och flytta resterna till Danmark.

Så blev det nu inte.

Han berättar hur de kom till Gnosjö och gick runt bland konkurrerande skyltar.

– Vi sa ingenting, vi tittade på varann bara. Efter två timmar var vi överens om att vi skulle nog inte slakta det. Sen dömdes jag .... jag skulle vara här i två år. Jag fick tio sekunder på mig och hann liksom aldrig tänka över alla nackdelar, så jag sa bara ja.

Invandring sker på så många olika grunder.

– En tillfällighet alltså, säger han och plockar fram en representationsflaska med Gammeldansk.

– Någon som vet hur det är att lämna en oerhört trevlig villa och ta med sig inte bara hustru utan också tre små barn och inte bara flytta utan också byta land...

Denne danske invandrare ser sorgsen ut och lämnar en dramatisk paus för allmän begrundan.

Man gissar att flytten till Gnosjö var förfärligt upprivande.

– Det var oerhört inspirerande, säger han sen entusiastiskt.

Vad de anställda i företaget tyckte har han aldrig vågat fråga.

– I princip är det ju så att de anställda hade inte mycket att säga till om... Vad de tyckte vet jag inte. Men vi har trivts med varandra i sexton år i alla fall. Nej, den som det var svårast för var min hustru, som var sjuksköterska och hade ett utmärkt jobb. Här började hon med att arbeta hemma i tre år...

När barnen var större började även hon på företaget. Idag är hon husets finansminister enligt äkta gnosjöanda.

Man måste vilja vara med

Gnosjöborna i övrigt hade tydligen inget emot danskar som kom för att köpa upp deras företag.

– Jag hade rest mycket i Sverige som säljare, men vi var fullständigt oförberedda på hur det var att bo och jobba här. Men det gällde bara att ge sig ikast med det, så är det. Sen om man pratar integration, så måste det ju vara litet liv i en själv. Man får inte gå och gömma sig, man måste vara litet utåtriktad. Vilja vara med.

– Det som slog mej var vilket oerhört intresse, nyfikenhet, vänlighet och hjälpsamhet som mötte här. Det var påtagligt. Men sen ska man tänka på att jag är ju ingen vanlig invandrare, jag kom hit som företagare. Jag tror att den som tar anställning och flyttar hit är betydligt mer anonym. Det hade stått i tidningen att ett danskt företag hade köpt företaget, det stod självklart inte att nu kom jag hit, men man var automatiskt med i en hel del kretsar och väckte nyfikenhet.

Innan den första månaden hade gått hade en lång rad företagare tagit kontakt.

– Jag trodde syftet var att hälsa mig välkommen, för det var det de sa. Sen frågade de litet grann om inriktningen på företaget och vad jag hade sysslat med... Men det dröjde minst ett år, innan det gick upp för mig att det inte var mig de var intresserade av. Det var det att jag störde en del av gnosjöandan, där alla känner alla, jag vet vem du är, jag vet vad du gör och jag vet vad du gärna vill, som låg bakom. Som okänd var jag ett störande element och därför ringde man för att ta reda på och klädde det i ett »hjärtligt välkommen«. Jag inser att man var mer eller mindre tvingad att ta kontakt, för annars fungerar det inte.

Det dröjde inte länge innan Rotary ringde och tyckte att han skulle vara en lämplig medlem.

Självklart tackade han ja.

– Inte för att jag tror att Rotary frälser världen, men för mig var det ett oerhört bra tillfälle att lära känna en massa människor.

Förutsättningarna för företagande är extremt goda i Gnosjö anser Industriföreningens ordförande.

– Om man jämför med resten av Sverige. Du kan omöjligt hamna utanför någon form av nätverk. Vi är väldigt hårt nischade här och kan det som vi nu tycker vi är bäst på, men samtidigt ser jag att det finns många andra företag som kan annat och ibland kan bistå mig.

Politikerna då, kommunledningen, är den också ett stöd eller...?

– Ja, vi har aldrig känt oss motarbetade. Fördelen är bland annat att det har suttit och sitter en del företagare i politiken och det är klart det präglar vår inställning. Rent allmänt tror jag att det är viktigt att vi inte bara får så kallade broilers som politiker utan också folk som haft litet skit under naglarna.

Brist på specialister

Om man ser framöver, möjligheterna att expandera, hänga med i globaliseringen? Tillgång på arbetskraft...

– Ska man hårdra, då kan man säga att bortsett från en normal arbetskraft som kanske inte har nån speciell utbildning, då har vi en våldsamt brist på arbetskraft. Vi har negativ arbetslöshet. Och då tänker man exempelvis på operatörer, verktygsmakare... Men folk som kanske inte har så stora förutsättningar, där finns viss tillgång. Invandrarna i Gnosjö ser vi som en stor tillgång, om de lär sig svenska.

Yrkesutbildningarna ordnar ofta företagen.

– Vi tar in normalbegåvade människor, som vi utbildar själva. Det samma gäller verktygsmakare, som vi utbildar själva. Det går bra, men det som skulle behövas är någon form av lärlingssystem.

Det har man i Danmark, där har man även så kallade 25-årslärlingar, vuxna som behöver yrkesutbildning.

Denne danskfödde företagare är litet undrande över den svenska gymnasieunanin.

– Jag begriper inte varför man absolut ska slungas genom ett gymnasium. »Gymnasiekompetens« har nästan blivit ett mantra. Jag vet inte vad det är för kompetens och jag tror inte nån kan säga det heller. Det viktiga är att det finns människor, som hellre vill jobba med sina händer, låt dom göra det. Det finns många fina utbildningar. Senare i livet kanske de vill läsa, det finns ju möjligheter då också.

Det han och övriga företagare efterlyser är specialistutbildningar som har nära anknytning till företagen.

– Det dumma är att det som vi kallar mästarlära på danska, det finns inte. Men det viktigaste är att folk är motiverade att jobba och vill nåt med sitt jobb.

Många av företagen i Gnosjö är verkstadsföretag.

– Det är inte riktigt politiskt gångbart att ha verkstadsföretag idag. Nu ska alla hålla på med datorer och bli multimiljonärer på IT. Jag tycker nog att man glömmer bort produktionen. Alla IT-företag har

mer än hälften av sin kundbas bland verkstadsföretagen. Utan oss tappar de en stor del av sin makt.

– Man frågar sig vad är det för förebilder, som ungdomar får när de i tidningen läser att en företagare, som inte gjort annat än förluster och har tio anställda värderas till en halv miljard?

– För oss blir det viktiga att försöka förmedla vad det finns för möjligheter inom verkstadsindustrierna. Goda möjligheter att få en fin utbildning, en trevlig tillvaro, där du kan försörja dig och också utvecklas.

Avancerad teknik

En relativt stor andel av invånarna i denna småländska kommun har utländskt ursprung, ovanligt många har kommit från avlägsna Vietnam som flyktingar. De har många duktiga vietnameser på företagen säger Erland Kold. Som kommunstyrelsens ordförande påpekade har invandrarna här inte drabbats av samma höga arbetslöshet som på många andra orter. Något som forskare vill förklara med den stora tillgången på tillverkningsindustrier.

Man skulle kunna tro, att fabrikerna här är kvar i en gammaldags struktur med större behov av mänskliga arbetsinsatser.

– Man skulle lätt kunna tro det, men så är det inte. Gå runt på företagen här och du baxnar, när du ser hur avancerad utrustning man har. Det är helt enormt. Och går den inte att köpa, så utvecklar de den själva.

Erland Kolds skyltföretag arbetar till exempel med mycket avancerad teknik, de var först i världen med något de kallar »visioncontrol«. Företaget sysslar med industriell märkning och dekoration och levererar till beställare runt om i världen.

Men Industriföreningens ordförande är inte förvånad över frågan. Han påpekar att det är en märklig och gammaldags bild av industrin som förmedlas via media idag.

– Ta nyheterna på Rapport eller Aktuellt. Ska du ha nån bild från industrin, så blir det från ett gammalt stålverk. Glödande järn som sprutar åt alla håll och det ser för jäkligt ut.

– Det är klart att det är den bilden vi måste ändra. Den är fullständigt felaktig idag. Det är därför vi ser den här IT-bubblan som ett hot, så många av de unga vill bara dit.

I Gnosjö finns en ganska stor spridning av företag, med en viss koncentration till plast- och verktygstillverkning och företag som bearbetar plåt och tråd. Det som det hela en gång började med.

Företagen är typiska underleverantörer, även om en del tillverkar egna produkter också. De levererar till större företag både i Sverige och utomlands. Bilindustrin har varit en motor, andra har varit de stora vitvaru- och elektronikindustrierna.

Globaliseringen känns trots allt litet avlägsen i denna småföretagartrakt.

– Vi ska se till att vi inte tappar bort oss i småskaligheten, samtidigt som den är vår styrka. Det är en balansgång. Men globalisering gäller mer Volvo, Ericsson och ABB och alla möjliga andra som inte betalar någon skatt, det är inte en fråga för oss... säger Erland Kold litet syrligt.

En annan sak är att de självklart arbetar på export.

– När vi till exempel hårdatsat på Tyskland, så hör man sig för hur andra beter sig. Här finns flera exempel på hur företag kan haka på andra.... Vi hjälps åt. Men som ett litet företag kan man inte tänka sig att globalisera.

Gnosjö 2000

Modellen inför framtiden, 2000-talet, är service och åter service säger Erland Kold.

– Om man för tio, femton år sen köpte en produkt, så köper man idag så mycket mer. Alla de mjuka tjänsterna, som svävar kring produkten, för att jag överhuvudtaget ska kunna leverera den till dig. Hundraprocentig leveransdisciplin, kvalitetssäkring, önskemål som kommuniceras underhand via Internet...

– Det man kallar teknisk utveckling eller produktutveckling behöver kompletteras av något som jag skulle vilja kalla för kommersiell produktutveckling. När det gäller den tekniska utvecklingen för att få fram produkten, då är man vassare i Gnosjö. Sen gäller det för oss att hänga med på den kommersiella delen också.

– Det är på de tjänsterna vi slår Taiwan, Estland och Kina på fingrarna.

Det leder till nya krav på arbetskraften.

Hur ska ni få tillgång till den arbetskraft ni behöver? Även om Gnosjö växer, så är det en befolkning som åldras?

– OK, såhär är det. Den låga arbetslösheten har jag en hat-kärleksrelation till... Missförstå mig rätt. Man har arbetslöshet därför att det kanske inte är den arbetskraft tillgänglig, som man behöver just nu. Som företagare är vi klämda, trots att vi har en fullständigt enastående teknisk utveckling. Men hade vi haft en obegränsad tillgång till arbetskraft, så tror jag inte att Gnosjö hade varit så tekniskt framstående som nu.

– Vi kan ju inte tvinga folk hit. Det är klart, att det är möjligt att det visar sig, att dålig tillgång till arbetskraft blir en mer begränsande faktor. Men såhär långt tror jag inte det.

Regionalpolitik ifrågasatt

Regionalpolitiska stöd till företagen tycker Industriföreningens ordförande inte alls om.

– Det är ett fullständigt ofog, helt horribelt!

Han sveper med handen och flaskan med Gammeldansk lever ett ögonblick farligt på bordskanten.

– Det är väldigt enkelt. Vi vill inte ha stöd. Aldrig i livet! Jag begriper inte varför företag, som går dåligt ska ha stöd. Det förlänger bara de sista skälvingarna. Och jag begriper ännu mindre varför företag som går bra ska ha stöd. Jag fattar ingenting! Företag och företagare måste leva på sina egna villkor. Ett företag som tjänar pengar har också råd att utveckla sig. Företag som inte klarar sig måste försvinna. Så enkelt är det. Sen visar det sig många gånger, att det uppstår något annat i askan...

– Nej bort med allt sånt stöd! Omgående och direkt. Sen visar det sig också, att de som får stöden är de stora företagen som tar jobb från andra. Det förvrider konkurrensen. Fruktansvärt! Men ge gärna stöd till både företagare och människor, som har handikapp eller andra svårigheter. Men inga regelrätta företagsstöd.

Det finns emellertid andra inslag i regionalpolitiken, som får godkänt.

– Jag har inget emot, om man kompenserar för ökade transportkostnader till exempel för företag som finns i Norrland. Men grunden är att företag inte ska ha stöd.

Vad tycker du om EU:s roll för företagsamheten?

– Förlåt, men det är ju samma skit! Det är så dumt. En stödkrona föregås av en skattekrona, som kanske är femtio procent större. Det är en fruktansvärd rundgång på pengar. Det finns EU-pengar inom Mål 4, där jag vill påstå att de regionkontor eller andra, som har medlen till sitt förfogande pressar ut pengarna. Det har varit folk från Mål 4 hos oss och mer eller mindre sagt att vi får en check direkt. Nej!

– Fast det är klart, det finns företagare i Gnosjö, som väljer att ta stöd, fast de i grunden är emot. »Vi kan likaväl ta det...« Men det kanske är dags att vi börjar leva som vi lär. För är det nåt som gnosjöandan bland annat skulle kunna stå för, är det en form av renlevnad. Jag vill kanske vara litet företagarfundamentalist. Jag tycker det behövs. Vi kunde framstå som exempel på att det går att överleva utan stöd och andra konstiga åtgärder.

Färre fördomar?

Invandrare har haft det lättare att få jobb här. Är företagarna i Gnosjö mindre fördomsfulla än på andra ställen?

– Nej, det tror jag inte. Här finns fördomar. En faktor är att man har behövt folk, en annan är att det finns ganska många invandrare. Avgörande var nog, att vi fick rätt sorts invandrare, om man får vara litet provocerande. Jag vill inte nämna folkslag eller namn, men vi kunde fått andra invandrare, som inte hade haft samma företagande i blodet. Jag menar att de var väldigt utåtriktade och gick på och ville ha jobb, ville klara sig själva.

– Hit kommer folk nästan varje dag och knackar på dörren och söker arbete. Men jag har ännu aldrig varit med om en som pratat brytningsfri svenska.

Två stora grupper har varit invandrarna från Vietnam och från Bosnien och båda har varit mycket aktiva när det gäller att skaffa sig jobb.

– Men det är klart att det finns fördomar, helt klart. Sen är det positiva ringar som spritt sig, några har kommit in och banat vägen för andra. Det visar sig att det är litet gnosjö i dem. Kulturen igen. De söker hellre jobb på femhundra företag än att de går till socialen. De vill klara sig själva. Många bosnier är också företagssamma.

– Det råkade vara så, att de som kommer från Asien har mycket som passar in. Lär de sig bara språket så...

Många har stora problem med svenskan.

Skyltföretaget har fem kineser anställda.

– Mycket duktiga och mycket trevliga. De vill gärna lära sig och vi utbildar dem och ger dem bra löner.

Öppna för arbetskraftsinvandring?

Ett åldrande Sverige kanske behöver fler invandrare? Nu har vi haft flyktingmottagning men ingen arbetskraftsinvandring sen sjuttioalet.

– Det kanske ska vara så också, när man får så stora vågor av invandring, som den vi såg från Balkan. Det kanske ska vara så, att man inte med automatik får uppehållstillstånd. Det kanske ska finnas möjligheter att återföra dem.

Trots risken för brist på arbetskraft är han tveksam.

– Om vi tar till exempel vietnamesiska invandrare, så kommer de väldigt långt bortifrån. För det första är det skitkallt här på vintrarna, för det andra kan de inte kommunicera med oss. Vi ser att deras föräldrar eller morföräldrar går här som analfabeter. De kan inte läsa tidningen, de kan inte språket. Det är tragiskt. Det finns också invandrare, som bara är i trettioårsåldern och som blir som analfabeter här. Vi ställer såna stora krav.

– Vi har vårt eget Chinatown i Gnosjö. När de åker hem från jobbet, då pratar de bara vietnamesiska. Det är ett stort dilemma.

Och en stor uppgift för kommun och företag när det gäller att ordna utbildning säger han.

Det kanske är så att integration tar sin tid. Som när svenskarna for till Amerika, de hade sina egna kyrkor och tidningar. Det blev nästa generation som lärde sig språket och blev amerikaner. Vi kanske ställer för stora krav, har för bråttom?

– Man ska inte tvinga människor... Det är klart att det finns människor, som vi måste ta hand om och försörja. Det klarar vi lätt. Men de som är under viss ålder måste kunna försörja sig.

Den sociala kontrollen är här en faktor att räkna med.

– Fördelarna med det lilla samhället är tycker jag att alla blir tydliga. Där är ingen som kan gå och gömma sig. Speciellt tydligt för Gnosjö är att det är ett rent helvete att vara fullt arbetsför och inte ha ett arbete!

– I princip är det så att företagaren kan sitta på sitt kontor och titta ut och se folk gå förbi därutanför mitt på dan. Vaddå, han är ju inte sjuk?!

– Det är klart att där finns fördomar också, det får vi absolut inte blunda för, även om folk oftast är välmenande. Det behöver inte gå så himla långt, innan man får problem. Vi ser nu att en del kineser köper villor. Då får plötsligt folk nya grannar. Jag tror att det inte är helt fel att du förstår din granne, inte bara i språket utan även i kulturen. Vi ska också lära oss ... Vi vill gärna ha dem som kunder i våra affärer, där hälsar vi dem välkomna. Men som granne... oj då.

Få av senare tiders invandrare finns bland företagarna i Gnosjö. Inte heller tidigare invandrare som jugoslaver eller greker.

– Det är inte så många som stannat kvar här, konstaterar Industriföreningens ordförande.

Problem med mångfald

Vi talar mycket om etnisk mångfald och fördelarna med människor med olika bakgrund i arbetslivet. Vilka är dina erfarenheter?

– Jag vill inte omedelbart skriva under på att det är ett plus. Åh nej. Det finns företagare i Gnosjö, som hellre skulle gå i graven än anställa en invandrare. Jag ser vissa problem med det också. Nästa gång vi behöver folk, vill jag inte anställa en invandrare. Det kanske låter dumt, men en arbetsplats är också en form för socialt liv. Där finns raster, där alla är tillsammans. De flesta arbetsgivare tänker också på att man gärna vill försöka bibehålla någon form av social samhörighet. Det är lätt att den splittras, det blir »vi och dom«. Framför allt om det inte går att förstå varann.

Kan inte en mångfald, när det gäller bakgrund, ge fler infallsvinklar, nya idéer, öka kreativiteten?

– Inte säkert, möjligen ibland. Därmed inte sagt att folk måste bli som alla de andra, för de andra är ju olika också. Kulturell mångfald är inte enbart positiv heller. Det är till exempel många som retar sig på att man vill bygga en moské.

Det är väl något som frikyrkorna borde ha erfarenheter av om man ser det historiskt, att kämpa för att bli accepterade och slippa fördömandet från den dominerande kyrkan?

– Mångfald kan också bli förfall. Och framför allt måste man ge människor tid. Det här får inte gå för fort, för då får man de där igelkottsreaktionerna. Då behövs det inte mycket för att det ska börja brinna.

Det här gäller i alla sammanhang säger Erland Kold.

– Vi ser en fruktansvärt snabb teknisk utveckling. Ta EU, själv röstade jag nej när jag bodde i Danmark. Och jag tycker väl i och för sig också att vi ska vara med i det där EMU, men jag tror det är ett planekonomiskt experiment, som inte kommer att lyckas. Men man vill utvidga EU med både det ena och det andra. Jag måste säga att jag tycker att det går för fort. En massa länder in, som vi ska harmoniseras med.

Förändringarna i arbetslivet går också i en rasande fart.

– Där ska du plötsligt söka tryggheten i förändringen. Det är en paradox. Är du på en arbetsplats, där inget förändras, då får du förr eller senare springa skrikande därifrån, för den håller på att dö. Det är där vi utmanas varenda timme, att vi ska se tryggheten i förändringen, men det är det vi har så svårt för. Vi är trygghetsnarkomaner allihopa. Vi behöver mer tid.

Framtiden för Gnosjös företagande, fortsätter ni som ni börjat in på 2000-talet?

– Grundvärderingarna är kvar. Konceptet är bra och fortfarande inte föråldrat. Då får man tillägga att i konceptet, om vi får kalla gnosjöandan så, ligger en hel del konservativa värderingar, som är mer eller mindre oförändrade av tid. En konservativ värdering är att du ska göra rätt för dig. Ser man i Gnosjö att du gör det, då är du välkommen.

– Pengar kommer inte utan arbete, säger Erland Kold och leder vägen in i verkstan för att demonstrera den senaste tekniken i dekorationstryckning.